

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Коробка Вадим,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та археології
Маріупольський державний університет

Коробка Юлія,
кандидат історичних наук, доцент,
доцентка кафедри історії та археології
Маріупольський державний університет

**ПЕТРО ВЕЛЕГУРА – КОЗАК, ПОЛКОВНИК, БІЗНЕСМЕН,
КАПІТАН, ПАРАФІЯНИН**

Маріуполь має козацьке історичне коріння. Запорозький козак Петро Велегура був інтегруючою фігурою різних періодів ранньої історії нашого міста. Він вступив до лав Війська Запорозького Низового в 1745 р. [6, с. 392] та скоро опинився на теренах Надазов'я. Ймовірно, спочатку Велегура був причетний до Єланецької паланки, що була знесена, а запорожців, які там мешкали, зігнано донцями внаслідок каральної акції 1746 р.

Відразу козаки влаштували нове селище – Кальміуську паланку – на території між правим берегом гирла річки Кальміус, узбережжям Азовського моря та озером Домаха. Саме так доля пов'язала Велегуру з нашим краєм та зародженням нашого міста на тлі початку системного осілого господарського освоєння узбережжя Азовського моря.

Зі зрозумілих причин запорожці влаштували в селищі Кальміуська паланка церкву. А у 1754 р. постала потреба у побудові нового (або відновленні старого) храму. Найбільшими турботами про цей храм, природно, був охоплений кальміуський полковник Андрій Порожня. 16 травня 1754 р. він письмово рапортував кошовому отаманові про заготівлю необхідного матеріалу для будівництва церкви, придбання церковного начиння тощо. З-поміж іншого, цей документ містив відомості про козаків Петра Велегуру та Федора Лопату, які отримали доручення та виконали його, а саме, придбали в Черкаську цупку тканину на 27 рублів, потрібну для влаштування храму. Так, герой нашої розповіді долучився до активного парафіяльного життя.

Велегура не випадково був обраний для виконання завдання, пов'язаного з витратами громадських грошей на церковні потреби. Зокрема, 1756 р. у його сумісній власності з іншим запорожцем Іваном Чорним зафіксовано 7 зимівників понад р. Кальміусом [5, с. 243]. Це був найбільший за чисельністю господарств фермерського типу обсяг майна запорозьких козаків

того часу в нашому краї. Вочевидь, ця власність була результатом багаторічних бізнесових зусиль, отже, Велигура був заможним козаком і в 1754 р. Тож, кальміуському полковнику Андрію Порохні на нього можна було покласти в плані збереження грошей та доцільності їх використання. Тим більше, що Велигурине майно було в окрузі, контрольованій паланочною адміністрацією.

Як власник доходних підприємств Петро Велегура відомий і в подальшому. За матеріалами Володимира Полторака, він досяг успіху в започаткуванні, з-поміж іншого, рибних заводів на узбережжі Азовського моря на схід від річки Кальміус. Правда, підприємливість, що розгорталася тут запорожцями, затьмарилася зазіханнями на ці землі старшин донського козацтва. 11 жовтня 1767 р. кальміуський полковник Іван Чердак повідомляв у письмовому донесенні кошовому отаману про вимоги донців розкидати господарства запорожців на ляпинській косі, з-поміж інших, і Велегури, та перенести на правий берег Кальміуса, хоча в той час вони нікому конкуренції не склали. Письмове донесення кошовому, в Січ, мав доправити сам постраждалий [4, с. 79–91]. Завдяки цьому, ймовірно, в 1767 р. відбулась перша зустріч Велегури з Петром Калнишевським як кошовим отаманом.

Петро Велегура брав активну участь у російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. За непрямыми відомостями під його керівництвом була команда запорозьких козаків. Є й точні відомості, що Велегура був причетний до військових операцій біля турецької фортеці Очаков, на Дністрі (або Дніпрі) та Чорному морі й отримав 1772 р. за службу армійський чин капітана [6, с. 235, 236]. Наявність офіцерського звання в той час свідчила про причетність Петра Велигури до російського дворянства, що мало наслідком збільшення переваг стосовно власності та особистої свободи.

Ще до закінчення війни Кіш призначив Велегуру кальміуським полковником. За підтримки Коша новий паланочний урядник поставив під контроль своєї паланки узбережжя Азовського моря до річки Міус [5, с. 227–255] та потрапив через це в немилість Потьомкіна. Велегура, ймовірно, був передостаннім кальміуським полковником.

У постсічовий час Велегура у Маріуполі продовжував комерційну діяльність [1, с. 129].

З 1788 р. Петро Велегура перебуває у складі «Війська вірних козаків» (майбутнє Чорноморське військо), створеного з колишніх запорожців. Капітан Велегура в зазначений час на теренах Маріупольського повіту вербував колишніх запорожців до нового козацького формування [2, с. 19–21].

Останній відомий нам зараз епізод із життя Петра Велигури, пов'язаний з духовно-релігійним життям у нашому місті на початку 1790-х рр. Утворена за часів Кальміуської

паланки парафія місцевих жителів припинила існування з переселенням на терени нашого краю православних вірних із Кримського ханату. Це сталося через відняття у місцевих мешканців церкви св. Миколая духовними пастирями переселенців та, як ми міркуємо, через грецьку мову богослужіння у нововлаштованих храмах. Герой нашого допису долучився до відновлення духовно-релігійного життя українців краю, коли з'явилась можливість. На початку 1790-х років завершилось будівництво та оздоблення Марії-Магдалінінської церкви, закладеної ще в 1778 р. азовським губернатором Чертковим. Храм було добудовано завдяки добровільним грошовим пожертвам, як зафіксував Феодосій (Макаревський), «великоросійськихъ и малоросійськихъ людѣй», що перебувають у Маріуполі. Петро Велегура був у числі п'яти «малоросійської нації людей», які клопоталися перед єпархіальним начальством віддати церкву «нашому обществу». На обґрунтування цього клопотання наводився аргумент: майже 2 тис. «малоросійськихъ людей», які знаходяться на косах Азовського моря, залишаються часто без християнських треб. Прохання було повністю задоволене 4 червня 1791 р. [3, с. 321–323]. З цього часу принаймні до початку 1860 р. Марії-Магдалінінська церква відігравала роль релігійного центра українців Маріуполя.

Зважаючи на вищевикладене, нам видається, що Петро Велегура був одним із найбільш відомих українців Маріуполя в XVIII ст., якому належить непересічна роль у духовному та господарському розвитку міста. Пам'ять про козацьку спадщину в історії нашого міста в особі Петра Велегури має знайти офіційний притулок.

Література

1. Голобуцкий В. А. Черноморское казачество / Отв. ред. Ф.П. Шевченко. АН УССР. Институт истории. Киев: Изд-во АН УССР, 1956. 414 с.
2. Дмитренко И. *Сборник материалов по истории Кубанского казачьего войска*. СПб, 1896. Том 3: Войско верных черноморских казаков 1787–1795 гг. С. 19–21.
3. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской Епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. Екатеринослав: Тип. Я. М. Чаусского, 1880. 1880. Вып. 2. V, 373 с.
4. Полторак В. Запорозьке козацтво в Приазов'ї від 1746 до 1768 року. *Козацька спадщина. Альманах Інституту суспільних досліджень*. 2008. Вип. 4. С. 88–89.
5. Синяк І. Поселення Кальміуської паланки в генезі сучасних населених пунктів. *Нариси з історії освоєння Південної України XV–XVIII ст.: колективна монографія*. Київ: К.І.С., 2020. С. 227–255.
6. Територія, мережа поселень, персональний склад запорозького козацтва середини 1770 – початку 1780-х рр.: зб. док. / упоряд.: П. Бойко, В. Брехуненко, А. Заяць, О. Амеліна. Львів: ЛНУ ім. І. Франка; Київ: ГУАД, 2021. 544 с.